

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 września 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Andrzej Struzik (spr.)
Sędziowie:	SSA Barbara Górczanowska SSA Hanna Nowicka de Poraj
Protokolant:	st.sekr.sądowy Katarzyna Wilczura

po rozpoznaniu w dniu 13 września 2017 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa W. O. (1) i B. G.

przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie (...) i Ministrowi Rozwoju i Finansów

o zapłatę

na skutek apelacji strony pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 27 października 2016 r. sygn. akt I C 742/14

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 1 w ten sposób, że w miejsce wyrazów: „Ministra Skarbu Państwa” zamieszcza wyrazy: „Ministra (...)” oraz w punktach 3 i 4 w ten sposób, że oba te punkty zastępuje punktem 3 o treść: „zasądza od każdego z powodów na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwoty po 1 944zł (jeden tysiąc dziewięćset czterdzieści cztery złote) tytułem kosztów procesu”;

II. oddala apelację w pozostałej części;

III. zasądza od pozwanego Skarbu Państwa- Ministra Rozwoju i Finansów na rzecz każdego z powodów kwoty po 4 050zł (cztery tysiące pięćdziesiąt złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

SSA Barbara Górczanowska SSA Andrzej Struzik SSA Hanna Nowicka de Poraj

Sygn. akt I ACa 412/17

UZASADNIENIE

Powodowie W. O. (1) i B. G., po ostatecznym sprecyzowaniu żądania pozwu skierowanego przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie (...) i Ministrowi Skarbu Państwa, domagali się zasądzenia od pozwanego na ich rzecz solidarnie kwoty 1.400.000 zł tytułem odszkodowania za mienie utracone przez ich ojca W. O. (2), którego przypadek został orzeczony na mocy unieważnionego wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego wK.z dnia 18 stycznia 1950 r. sygn. akt Sr 9/50. Nadto powodowie wnosili o zasądzenie kosztów procesu. Na uzasadnienie swego żądania powodowie podali, że wskazanym wyżej wyrokiem ich ojciec został skazany za przestępstwo z art. 87 k.k.w.p. w zw. z art. 86 § 2 k.k.w.p. Jednocześnie orzeczono konfiskatę należącego do niego udziału 1/2 części we współwłasności parceli gruntowej l.kat. (...) objętej whl (...) gmina katastralna (...). Powyższy wyrok został wykonany. Postanowieniem z dnia 4 grudnia 2012 r. sygn. akt III Ko 724/12 Sąd Okręgowy w Krakowie stwierdził nieważność ww. wyroku. Jako podstawę swego roszczenia powodowie wskazali art. 10 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Pozwany Skarb Państwa, zastępowany przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej, wnosił o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu. Pozwany zarzucił, że obecnie właścicielem nieruchomości, w skład której weszła p.gr. l.kat.(...) jest Politechnika (...), czyli uczelnia będąca państwową jednostką organizacyjną. Zatem powodowie powinni do tejże jednostki wystąpić o zwrot mienia, a dopiero w przypadku niemożliwości zwrotu mogliby domagać się odszkodowania. W konsekwencji pozew jest przedwczesny. Nadto strona pozwana zarzucała, że powodowie kierują pozew przeciwko niewłaściwej jednostce Skarbu Państwa, w której władaniu skonfiskowane mienie się nie znajduje. Wreszcie powodowie nie wykazali wartości mienia, którego konfiskatę orzeczono, brak też było związku przyczynowego pomiędzy konfiskatą i szkodą, gdyż nieruchomość ta i tak podlegałaby wywłaszczeniu na cele Politechniki (...).

Wyrokiem z dnia 27 października 2016 r. Sąd Okręgowy w Krakowie zasądził od strony pozwanej Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa na rzecz każdego z powodów W. O. (1) i B. G. kwoty po 160.369,50 zł, oddalił powództwo w pozostałym zakresie, zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwotę 7.200 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa adwokackiego oraz nie obciążył powodów kosztami zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Uzasadniając powyższy wyrok sąd I instancji wskazał jako bezsporne następujące fakty:

Powodowie W. O. (1) i B. G. są jedynymi dziećmi W. O. (2) (zmarłego w dniu 27 marca 1981 r.) i J. O. (zmarłej w dniu 16 września 1980 r.). Powodowie są zarazem jedynymi spadkobiercami W. O. (2).

Na mocy umowy sprzedaży z dnia 14 października 1936 r. (wypis aktu notarialnego Rep. (...) nr (...), k. 210-215) W. O. (2) i J. O. byli współwłaścicielami – w udziałach po 1/2 części - nieruchomości w postaci parceli gruntowej objętej WHL (...) (...) l.kat.(...) o pow. 436 m⁽²⁾ położonej przy ul. (...) (ul. (...)) w K..

Prawomocnym wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w K. z dnia 18 stycznia 1950 r., sygn. akt Sr 9/50, W. O. (2) został skazany za przestępstwo z art. 87 k.k.w.p. w zw. z art. 86 § 2 k.k.w.p. Jednocześnie na mocy w/w wyroku orzeczono konfiskatę na rzecz Skarbu Państwa należącego do W. O. (2) udziału 1/2 części we współwłasności w/w parceli gruntowej l.kat.(...) o pow. 436 m⁽²⁾ położonej przy ul. (...) w K.. Przedmiotowy wyrok został wykonany.

Postanowieniem z dnia 4 grudnia 2012 r., sygn. akt III Ko 724/12, Sąd Okręgowy w Krakowie Wydział III Karny – na podstawie art. 1 ust. 1 oraz art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego – stwierdził nieważność w/w wyroku.

Na podstawie wniosku z dnia 30 lipca 1957 r., Prezydium Rady Narodowej w K. - działając na podstawie art. 10 i 21 dekretu z dnia 26 kwietnia 1949 r. o nabywaniu i przekazywaniu nieruchomości niezbędnych dla realizacji narodowych planów gospodarczych – w dniu 16 listopada 1957 r. orzekło wywłaszczenie na rzecz Państwa, na cele Politechniki (...) w K., m.in. ww. parceli gruntowej l.kat.(...) o pow. 346 m⁽²⁾, która w momencie wywłaszczenia

stanowiła współwłasność J. O. w 1/2 części i Skarbu Państwa w 1/2 części. W prowadzonej przez Sąd Grodzki w K. księdze wieczystej nr (...) nie odnotowano informacji o tym, że połowę udziału w nieruchomości oznaczonej l.kat. (...) Skarb Państwa nabył na podstawie wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w K.z dnia 18 stycznia 1950 r., sygn. Se 9/50. W związku z opisanym powyżej wywłaszczeniem J. O. uzyskała nieruchomość zamienną. W sporządzonej w dniu 31 lipca 1961 r. „Wycenie porównawczej nieruchomości położonych w gm. kat. (...) wywłaszczonych na cele Politechniki (...), K., ul. (...) oraz działek zamiennych położonych w gm. kat. B. Osiedle (...) w m. K. ” odszkodowanie za wywłączoną nieruchomość należne J. O. właścicielce 1/2 części nieruchomości składającej się z l.kat. (...) oszacowano na kwotę 385 zł (k. 291). W elaboracie wskazano, że nieruchomości wywłaszczone (m.in. l.kat (...)) położone są w strefie (...) miasta K. i stanowiły przed wywłaszczeniem działki przeznaczone na cele budownictwa indywidualnego. Wartość działek, tak wywłaszczonych jak i zamiennych, objętych tym elaboratem, była wyceniana jako grunty budowlane .

Na wniosek z dnia 28 lutego 1975 r. przedmiotową nieruchomość przeniesiono do księgi wieczystej nr (...), w której jako właściciela działki nr (...) ujawniono Skarb Państwa - w zarządzie i użytkowaniu Politechniki (...) (wpis wykreślony), a następnie Skarb Państwa w użytkowaniu wieczystym Politechniki (...) w K.. Jako podstawę wpisu prawa własności Skarbu Państwa nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) (również działki nr (...)) wskazano orzeczenie Prezydium Rady Narodowej w K. z dnia 16 listopada 1957 r.

W chwili obecnej, po szeregu przekształceniach geodezyjnych, przedmiotowa parcela gruntowa l.kat. (...) wchodzi w skład działki ewidencyjnej nr (...) objętej księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy (...) w K. i stanowi własność Politechniki (...) (...) w K.. Politechnika K. w K. jest akademicką uczelnią publiczną, posiadającą osobowość prawną, nad którą nadzór sprawuje minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego.

Prawomocnym wyrokiem z dnia 9 kwietnia 2014 r., sygn. akt III Ko 157/13, Sąd Okręgowy w Krakowie, Wydział III Karny zasądził od Skarbu Państwa na rzecz powodów W. O. (1) i B. G. kwoty po 14.000,00 zł, łącznie kwotę 28.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za pozbawienie wolności ich ojca W. O. (2) w wyniku wykonania wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w K.z dnia 18 stycznia 1850 r., sygn. akt Sr 9/50. Jednocześnie w w/w wyroku Sąd oddalił żądanie powodów dotyczące zasądzenia odszkodowania za utracone przez W. O. (2) zarobki Naczelnika Urzędu Skarbowego.

Ponadto sąd I instancji ustalił następujące fakty:

Wartość rynkowa udziału 1/2 części prawa własności do nieruchomości składającej się z parceli l. kat.(...) o pow. 436 m² położonej w K. przy ul. (...) (obecnie: ul. (...)), według stanu na dzień 26 stycznia 1950 r. i w poziomie cen na miesiąc luty 2016 r. wynosi 320.739,00 zł.

Wartość odszkodowania za wywłaszczenie udziału 1/2 części prawa własności do nieruchomości składającej się z parceli l.kat. (...) o pow. 436 m², położonej w K. przy ul. (...) (obecnie: ul. (...)), określona w elaboracie szacunkowym z dnia 31 lipca 1961 r., zwaloryzowana na miesiąc luty 2016 r., wynosi 221 zł.

Podstawę ustalenia wskazanych wyżej wartości stanowiła opinia biegłej sądowej E. H.. Sąd I instancji uznał tę opinię zupełną i logiczną, i zaakceptował ją w całej rozciągłości. Wskazał, że biegła dokonała oględzin nieruchomości, skorzystała z literatury fachowej, zbadała zebrane w aktach sprawy istotne dokumenty, dokonując wnikliwej analizy poczynionych w ten sposób ustaleń. Biegła przekonująco wyjaśniła, że szacując nieruchomość według stanu fizycznego i stanu jej otoczenia z daty prawomocności wyroku orzekającego konfiskatę oraz cen na luty 2016 r., korzystała ze schematu szacowania nieruchomości w podejściu porównawczym metodą ceny średniej, przy czym za jednostkę porównawczą przyjęła cenę 1 m² gruntu niezabudowanego, a szacując wartość odszkodowania za wywłaszczenie, dokonała jego waloryzacji przy zastosowaniu wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych ogłaszanego przez Prezesa GUS. Zdaniem sądu I instancji biegła przekonywająco odniosła się też do zarzutów do jej opinii, w szczególności wytłumaczyła, że w oparciu o badanie dokumentacji archiwalnej oraz przy uwzględnieniu istniejącej do dzisiaj zabudowy na sąsiednich nieruchomościach przyjęła, że przedmiotowa parcela była przeznaczona pod zabudowę wielorodzinną o niskiej intensywności. Biegła odwołała się do treści art. 4 pkt 17 ustawy o gospodarce nieruchomościami określającego, co należy rozumieć przez stan nieruchomości, a także trafnie zauważyła, że żaden

akt prawa nie stanowi, że przez stan nieruchomości należy rozumieć jej przeznaczenie w planie zagospodarowania przestrzennego. Za podstawę szacowania przyjąć należy stan nieruchomości z chwili utraty prawa własności, gdyż jej obecny stan jest następstwem działań podmiotów, które zarządzały nią po utracie własności przez ojcem powodów. Natomiast zmiany urbanistyczne nie są naturalnym następstwem tych działań i nie można przyjąć, że nie zaszyłyby one, gdyby poprzedni właściciele nie utracili prawa własności. Czynniki przeznaczenia nieruchomości nie jest uzależniony od tego, kto w danym czasie był jej właścicielem. Szacowane działki były rozparcelowane pod zabudowę, a zatem wpis w wykazie hipotecznym, że stanowiły łąkę nie był uzasadniony.

W konsekwencji tych rozważań sąd I instancji stwierdził, że wniosek pozwanego o dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego nie był uzasadniony. Bezprzedmiotowym był także wniosek o zwrócenie się do Dyrektora Archiwum Narodowego w K. o udzielenie informacji na temat przeznaczenia nieruchomości w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego według stanu z 26 stycznia 1950 r. i z 16 listopada 1957 r.

W swych rozważaniach Sąd Okręgowy wskazał, że podstawę orzeczenia stanowił przepis art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 roku o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (określonej dalej jako „ustawa rehabilitacyjna”). Stosownie do tego przepisu, w przypadku stwierdzenia nieważności orzeczenia, osobie uprawnionej zwraca się mienie, którego przepadek orzeczono na rzecz Skarbu Państwa oraz przedmioty zatrzymane w toku postępowania – z wyjątkiem przedmiotów, których posiadanie jest zakazane lub wymaga zezwolenia – jeżeli znajdują się w posiadaniu państwowej jednostki organizacyjnej, a w razie niemożności zwrotu - ich równowartość wypłaca się ze środków Funduszu Reprywatyzacji, o którym mowa w art. 56 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji. Stosownie do art. 10 ust. 2 ustawy rehabilitacyjnej w sprawach, o których mowa w ust. 1, Skarb Państwa jest reprezentowany przez państwową jednostkę organizacyjną, w której władaniu jest mienie podlegające zwrotowi lub mienie zatrzymane w toku postępowania, a w przypadku braku takiej jednostki Skarb Państwa jest reprezentowany przez organ administracji rządowej, któremu przekazano do dysponowania mienie w wyniku orzeczenia sądu, a w braku takiej jednostki zastępstwo procesowe wykonuje Minister Skarbu Państwa. Przepis art. 10 ustawy rehabilitacyjnej jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 421 k.c.

Sąd Okręgowy wskazał, że kwestia dopuszczalności kierowania roszczeń przeciwko państwowej jednostce organizacyjnej posiadającej osobowość prawną jest sporna. Ostatecznie sąd I instancji opowiedział się za poglądem, że w przypadku, gdy skonfiskowane mienie zostało przekazane innemu niż podmiotowi Skarb Państwa, roszczenie windykacyjne przekształca się w roszczenie o zapłatę zaspokajane z Funduszu Reprywatyzacyjnego, a zatem podmiotem właściwym do jego zaspokojenia jest Skarb Państwa reprezentowany przez jednostkę, w którego dyspozycji pozostają te środki, to jest, zgodnie z art. 56 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji, Minister Skarbu Państwa. Nadto sąd wskazał, że nieruchomość jest obecnie zabudowana akademikami Politechniki (...), zatem żądanie jej zwrotu nie wchodzi w rachubę. Zarzut przedwczesności żądania jest zatem bezpodstawny. Czynna legitymacja powodów nie budzi natomiast wątpliwości.

Co do wysokości zasadnego roszczenia powodów – aktualnej wartości skonfiskowanego udziału w prawie własności nieruchomości, sąd I instancji podzielił argumentację i wnioski opinii biegłej ds. szacowania nieruchomości. W konsekwencji za zasadne uznał sąd I instancji przyjęcie, że podstawą szacowania powinno być przeznaczenie nieruchomości pod zabudowę wielorodzinną niskiej intensywności, a nie przeznaczenie rolne (łąka) odpowiadające zapisowi z lat 50-tych XX wieku. Sąd I instancji odwołał się przy tym do poglądu Sadu Najwyższego wyrażonego w uzasadnieniu wyroku z dnia 19 maja 2005 r. II CK 705/04, że skoro mienie zwraca się w takim stanie, w jakim jest ono w dacie zwrotu, to jego równowartość również należy obliczać z uwzględnieniem stanu mienia z chwili ustalenia jego równowartości. W konsekwencji wartość ta wynosi 320.739 zł, a że powodowie dziedziczyli spadek po W. O. (2) po 1/2 części, brak podstaw do przyjęcia solidarności po stronie powodów i należało kwotę tę podzielić na dwie równe części, zasądając na rzecz każdego z nich po 160.369,50 zł.

Jako podstawę orzeczenia o kosztach procesu sąd I instancji powołał przepisy art. 98 § 1 i art. 105 § 2 k.p.c. stwierdzając, że zasądając na rzecz powodów koszty zastępstwa procesowego uwzględni zasadę odpowiedzialności

za wynik procesu. Natomiast co do odstąpienia od zasądzenia zwrotu kosztów zastępstwa procesowego od powodów na rzecz Prokuraturii Generalnej sąd powołał art. 102 k.p.c. uznając, że przemawiają za tym względy słuszności, gdyż powodowie nadal mogą czuć się pokrzywdzeni działaniem ówczesnych władz Polski wobec ich ojca.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, zaskarżając go w części uwzględniającej powództwo oraz orzekającej o kosztach procesu. Zaskarżonemu wyrokowi pozwany zarzucił:

- naruszenie art. 233 § 1 w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez przyjęcie, że nie jest możliwy zwrot nieruchomości w naturze;

- naruszenie art. 233 § 1 w zw. z art. 278 § 1 w zw. z art. 285 § 1 k.p.c. poprzez wydanie rozstrzygnięcia w oparciu o opinię biegłego sądowego dr E. H. z dnia 19 lutego 2016 roku oraz opinię uzupełniającą z dnia 20 czerwca 2016 roku, które nie zawierają uzasadnienia wniosków końcowych i odniesienia się do zarzutów zgłoszonych przez pozwaną, zatem są niepełne, a ponadto, w związku z poczynieniem przez biegłą samodzielną ustaleń faktycznych, nie odnoszących się do zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, co stanowi naruszenie swobodnej oceny dowodów oraz w związku z oddaleniem wniosku pozwanego o dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego;

- naruszenie art. 232 zd. 2 w zw. z art. 286 k.p.c. przez brak żądania złożenia dodatkowej opinii wydanej przez innego biegłego, podczas gdy przeprowadzenie dowodu z opinii innego biegłego stanowiło jedyny sposób przeciwdziałania niebezpieczeństwu oczywiście nieprawidłowego rozstrzygnięcia sprawy i w związku z tym sąd miał obowiązek przeprowadzić ten dowód również z urzędu;

- naruszenie art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 105 § 2 oraz art. 102 k.p.c. poprzez rozstrzygnięcie o kosztach postępowania na podstawie dwóch wykluczających się zasad ponoszenia kosztów postępowania i poprzez obciążenie strony pozwanej kosztami postępowania, pomimo tego że pozwany Skarb Państwa wygrał sprawę w około 65%;

- naruszenie art. 10 ust. 1 ustawy rehabilitacyjnej w zw. z art. 252 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym, poprzez przyjęcie, że Skarb Państwa jest biernie legitymowany w sprawie roszczeń powodów, w sytuacji gdy bezsporne jest, że przedmiotowa parcela gruntowa I.kat. (...)weszła w skład działki ewidencyjnej nr (...) i stanowi własność Politechniki (...), która jest państwową osobą prawną, mającą samodzielną osobowość prawną, zaś powodowie nie wykazali, iż nieruchomość nie może zostać zwrócona w naturze;

- naruszenie art. 154 ust. 1, 2 i 3 ustawy o gospodarce nieruchomościami, poprzez wadliwy dobór nieruchomości, przy zastosowaniu podejścia porównawczego – korygowania ceny średniej, a to wobec przyjęcia przeznaczenia wycenianej nieruchomości jako działki budowlanej, w przypadku braku planu miejscowego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, w sytuacji gdy przeznaczenie nieruchomości ustala się w takiej sytuacji na podstawie faktycznego sposobu użytkowania nieruchomości, która była użytkowana jako łąka.

W konkluzji pozwany domagał się zmiany wyroku w zaskarżonej części i oddalenia powództwa w całości oraz zasądzenia od powodów na rzecz Skarbu Państwa kosztów postępowania za I instancję, ewentualnie uchylenia wyroku w zaskarżonej części i przekazania sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania, a nadto zasądzenia od powodów na rzecz Skarbu Państwa kosztów postępowania apelacyjnego. Skarżący wniósł też o dopuszczenie w postępowaniu apelacyjnym dowodu z dodatkowej opinii innego biegłego na okoliczność wartości połowy podległej przepadkowi działki według jej stanu fizycznego na dzień orzeczenia przepadku, a cen obecnych.

Powodowie wnosili o oddalenie apelacji i zasądzenie od pozwanego kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Ustalenia faktyczne sądu I instancji kwestionowane są co do dwóch okoliczności, a to odnośnie niemożliwości zwrotu skonfiskowanego udziału we własności parceli I.kat. (...)oraz co do wartości tego udziału. Sąd Apelacyjny akceptuje ustalenia poczynione w tym przedmiocie przez sąd I instancji, z przyczyn, które zostaną niżej omówione,

a w konsekwencji w całości przyjmuje ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego za własne, czyniąc je podstawą swego orzeczenia.

Istotnie sąd I instancji nie ustalił dokładnego położenia dawnej parceli gruntowej I.kat. (...)w obrębie obecnej działki ewidencyjnej nr (...), stanowiącej bezspornie własność Politechniki (...), a jedynie stwierdził, że przedmiotowa nieruchomości od lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku jest zabudowana akademikami tejże wyższej uczelni. Nadto jako bezsporną wskazał okoliczność, że nieobjęty konfiskatą, wynoszący 1/2 część udział we współwłasności tej nieruchomości należący do matki powodów J. O., został w 1957 roku wywłaszczony na cele Politechniki (...). Jakkolwiek dokładne umiejscowienie parceli gruntowej w stosunku do akademików znajdujących się na nieruchomości, w skład której weszła, nie stało się przedmiotem ustaleń, to nie budzi żadnych wątpliwości, że znajduje się ona bądź to pod tymi budynkami, bądź też w bezpośrednim ich sąsiedztwie, stanowiąc część gruntu je otaczającego. Co więcej, nie były podnoszone twierdzenia, jakoby sporna parcela gruntowa nie została wykorzystana na cel inny, niż cel wywłaszczenia lub że stała się z uwagi na ten cel zbędna. Już te okoliczności dają podstawę do domniemania faktycznego, iż jej zwrot nie jest możliwy. Nadto podnieść trzeba, że skoro przedmiotem konfiskaty był wynoszący 1/2 część udział w prawie własności nieruchomości, to ewentualny zwrot musiałby polegać nie tylko na wpisie powodów jako współwłaścicieli nieruchomości, która zostałaby wydzielona z działki (...), ale także na dopuszczeniu powodów do współposiadania wraz z Politechniką (...) tej części działki ewidencyjnej nr (...). Racjonalnie rzecz oceniając, nawet gdyby takie dopuszczenie do współposiadania było możliwe, to nie sposób przyjąć, że zmiana własnościowa polegająca na tym, iż w miejsce żony poprzedniego współwłaściciela W. O. (2), a matki powodów J. O., drugim współwłaścicielem jest państwowa jednostka organizacyjna, nie wyklucza zwrotu nieruchomości w naturze.

Niezależnie od powyższego Sąd Apelacyjny stoi na stanowisku, że zwrot taki wykluczony jest również z uwagi na treść przepisu art. 10 ustawy rehabilitacyjnej. W szczególności Sąd Apelacyjny podziela przyjęty w rozpoznawanej sprawie przez sąd I instancji kierunek wykładni powołanego przepisu, który przyjmuje, że obowiązek zwrotu mienia może dotyczyć wyłącznie Skarbu Państwa, a nie państwowych jednostek organizacyjnych mających odrębną od Skarbu Państwa osobowość prawną, zaś utrata przez Skarb Państwa prawa własności skonfiskowanej nieruchomości uzasadnia roszczenie odszkodowawcze. Ten kierunek wykładni znalazł odzwierciedlenie w orzeczeniach sądów powołanych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2010 r. IV CSK 58/10, wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 3 grudnia 2010 r. I ACa 513/10). Wprawdzie odmienne stanowisko wyraził Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały siedmiu sędziów z dnia 2 lipca 1992 roku I KZP 15/92, ale nie jest to stanowisko trafne. Treść ust. 1 art. 10 ustawy rehabilitacyjnej zdaje się prowadzić do wniosku, że dostateczną podstawą realizacji żądania zwrotu mienia w naturze jest okoliczność, że znajduje się ono we władaniu jakiegokolwiek państwowej jednostki organizacyjnej, w tym także posiadającej osobowości prawną, jednak ust. 2 tego artykułu wskazuje na nietrafność takiej wykładni. W szczególności mówi on o reprezentowaniu Skarbu Państwa przez jednostkę organizacyjną, w której władaniu znajduje się mienie podlegające zwrotowi. Całościowa wykładnia art. 10 ustawy rehabilitacyjnej prowadzi zatem do wniosku, że to tylko Skarb Państwa może być zobowiązany do zwrotu mienia, gdyż – co w oczywisty sposób wynika z przepisów o Skarbie Państwa (m.in. art. 34 k.c. i art. 67 § 2 k.p.c.) – poza szczególnymi przypadkami dotyczącymi agencji władających mieniem państwowym, może on być reprezentowany wyłącznie przez państwową jednostkę organizacyjną nie mającą osobowości prawnej.

Przyjęcie wyżej omówionej wykładni art. 10 ustawy rehabilitacyjnej przesądza zasadność zasądzenia równowartości mienia, którego konfiskatę orzeczono, a tym samym aktualizuje konieczność rozważenia zarzutów skierowanych przeciwko ustaleniu jego wartości przez Sąd Okręgowy. Pozwany zarzuty ten odnosi do przyjęcia przez sąd, w ślad za opinią biegłej, że przedmiotową nieruchomości należy oszacować jako przeznaczoną pod zabudowę wielorodzinną o niskiej intensywności, a nie jako grunt rolny – łąkę, pomimo że takie przeznaczenie było wpisane w ówczesnej księdze wieczystej. Pozwany, stawiając zarzuty w tym przedmiocie, odwołuje się do przepisu art. 154 ust. 1, 2 i 3 ustawy o gospodarce nieruchomościami i wynikających z tego przepisu zasad szacowania nieruchomości oraz kwestionuje poczynienie przez biegłą na podstawie nieujawnionych przed sądem dokumentów i map miasta K. pochodzących z przeszłości ustalenie przeznaczenia tej nieruchomości z okresu jej konfiskaty. Z tym też wiąże wniosek dowodowy zgłoszony w postępowaniu apelacyjnym o dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego.

Odnosząc się do tych zarzutów trzeba mieć w pierwszej kolejności na uwadze treść przepisu art. 10 ust. 1 ustawy rehabilitacyjnej i jego cel. Przepis ten w pierwszej kolejności nakazuje zwrot mienia, którego przepadek lub konfiskatę orzeczono na rzecz Skarbu Państwa, a dopiero w razie niemożności jego zwrotu, zapłatę jego równowartości. Oznacza to, że zapłata jest świadczeniem zastępującym zwrot mienia w naturze i mającym rekompensować osobie uprawnionej niemożność odzyskania skonfiskowanych przedmiotów. Skoro tak, to określenie równowartość odnosi się do mienia w takim stanie, w jakim podlegałoby ono zwrotowi. Co oczywiste, zwrot nieruchomości w naturze nie powodowałby powrotu do jej przeznaczenia z okresu, gdy orzeczono jej przepadek lub konfiskatę, gdyż utrzymałaby ona przeznaczenie wynikające z aktualnych w chwili jej zwrotu planów zagospodarowania przestrzennego. Także i otoczenie nieruchomości, związane ze zmianami urbanistycznymi, do jakich doszło po orzeczeniu jej przypadku, nie ulegałoby przywróceniu do stanu sprzed lat. Stąd wartość nieruchomości zwracanej w naturze zawsze wiązałyby się z jej aktualnym w chwili zwrotu przeznaczeniem i istniejącym w tym czasie jej otoczeniem. Zatem i przy uwzględnieniu tych czynników należy szacować równowartość mienia, którego zwrócić nie można. Jeżeli nieruchomość konfiskowana jako rolna, zmieniła swe przeznaczenie na budowlane, to odzyskujący ją w naturze otrzymałby z powrotem działkę budowlaną, a nie rolną. Zatem jeżeli zwrot nieruchomości w naturze nie jest możliwy, należy ją oszacować w takim wypadku jako budowlaną. Takie też stanowisko wyraził Sąd Najwyższy w uzasadnieniach wyroków z dnia 9 września 1999 r. II CKN 468/98 i z dnia 19 maja 2005 r. II CK 705/04. Przepisy art. 154 ustawy o gospodarce gruntami zawierają ogólne zasady szacowania nieruchomości, a te w odniesieniu do konkretnych roszczeń uregulowanych przepisami ustawy rehabilitacyjnej, muszą zostać dostosowane do istoty tych roszczeń i ich celu.

W rezultacie bezzasadnym okazał się zarzut dotyczący wykorzystania przez biegłą dokumentów źródłowych dotyczących przeznaczenia nieruchomości w dacie jej przypadku, gdyż okoliczność ta nie miała istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, zaś aktualne przeznaczenie nieruchomości nie było przedmiotem sporu. Sąd Apelacyjny tylko na marginesie dostrzega, że nie można odmówić biegłemu uprawnienia do poszukiwania i wykorzystania dokumentów lub innych materiałów źródłowych, o których istnieniu i potrzebie wykorzystania wie on dzięki posiadanym wiadomościom specjalnym. Takie postępowanie biegłego i wykorzystanie następnie przez sąd jego opinii nie będzie uchybieniem, jeżeli dokumenty te lub materiały zostaną w opinii przedstawione i przez to staną się dostępne dla stron, umożliwiając im ich weryfikację i ewentualne stawianie zarzutów co do ich wiarygodności i treści.

Z tych też przyczyn wnioski o przeprowadzenie w postępowaniu apelacyjnym dowodu z opinii biegłego mającego ustalić wartość nieruchomości stosownie do jej przeznaczenia w dacie przypadku, dotyczył okoliczności nie mającej znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy i podlegał oddaleniu.

Trafnie pozwany podnosi natomiast w apelacji, że już po wydaniu zaskarżonego wyroku likwidacji uległo Ministerstwo Skarbu Państwa, a stosownie do art. 6 ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o zasadach zarządzania mieniem państwowym w niniejszym postępowaniu Skarb Państwa winien być reprezentowany przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych. Takim ministrem od dnia 1 stycznia 2017 r. jest Minister Rozwoju i Finansów (istnienie odrębnych jednostek: Ministerstwa Finansów i Ministerstwa Rozwoju jest dla reprezentacji Skarbu Państwa obojętne, gdyż jego reprezentantem nie jest ministerstwo, ale minister). Stąd odnośnie określenia strony pozwanej należało dokonać stosownej zmiany zaskarżonego wyroku.

Zasadnie natomiast pozwany kwestionuje orzeczenie o kosztach procesu. Słusznie pozwany podnosi, że sąd I instancji zastosował dwie, sprzeczne ze sobą zasady odpowiedzialności za wynik procesu. Z jednej strony, na podstawie art. 98 § 1 k.p.c., zasądził od pozwanego na rzecz powodów zwrot całości kosztów zastępstwa adwokackiego, a z drugiej strony na podstawie art. 102 k.p.c. odstąpił od obciążania powodów obowiązkiem zwrotu Skarbowi Państwa kosztów zastępstwa procesowego. Przepis art. 98 § 1 k.p.c. znajduje zastosowanie do strony w całości sprawę wygrywającej, a przepis art. 102 k.p.c. do strony przegrywającej. Nie sposób zatem w odniesieniu do tej samej strony procesu zastosować te przepisy jednocześnie. W sytuacji, gdy powództwo zostało częściowo uwzględnione, zastosowanie znajduje art. 100 k.p.c. Taka sytuacja ma miejsce w rozpoznawanej sprawie. Powodowie dochodzili kwoty 1.400.000 zł, domagając się jej zasądzenia na swoją rzecz solidarnie, natomiast sąd zasądził na rzecz każdego z nich kwotę po 160.369,50 zł, co łącznie daje kwotę 320.739 zł. Zatem powodowie wygrali sprawę w 23%. W sytuacji, gdy dochodzone roszczenie blisko pięciokrotnie przewyższało roszczenie uzasadnione, nie sposób było uznać, że ulegli

oni jedynie w niewielkiej części, a nawet, że ich poczucie krzywdy uzasadnia zastosowanie art. 102 k.p.c., pomimo iż przy rozliczeniu proporcjonalnym byłiby oni do obowiązku zwrotu pozwanemu części kosztów procesu. Stąd koszty te należało rozliczyć proporcjonalnie, na podstawie art. 100 k.p.c. Koszty zastępstwa procesowego po każdej ze stron, przy zastosowaniu stawki minimalnej określonej przez przepis § 6 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (mającego w sprawie zastosowanie z uwagi na datę wszczęcia postępowania) wyniosły po 7.200 zł. Pozwany wygrał sprawę w 77%, a zatem powinien otrzymać od powodów kwotę 5.544 zł. Powodowie wygrali sprawę w 23%, a zatem powinni otrzymać od pozwanego kwotę 1.656 zł. Różnica pomiędzy tymi kwotami wynosi 3.888 zł. Kwotę tę, stosownie do art. 105 § 1 k.p.c., należało podzielić pomiędzy powodów, gdyż brak podstaw z art. 105 § 2 k.p.c. uzasadniających i solidarną odpowiedzialność za zwrot kosztów procesu. W konsekwencji od każdego z powodów na rzecz Skarbu Państwa należało z tego tytułu zasądzić kwoty po 1.944 zł, przy czym, skoro stanowią one koszty zastępstwa procesowego, stosownie do art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 8 lipca 2005 roku o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa, przypadają one tej jednostce. Mając jednak na uwadze, że modyfikacja wyroku nastąpiła już po zmianie stanu prawnego ustawą z dnia 15 grudnia 2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, stosownie do art. 122 ust. 1 pkt 3 tejże ustawy koszty procesu za I instancję należało zasądzić na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Z powyższych przyczyn, na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., zmieniono zaskarżony wyrok w zakresie kosztów procesu oraz co do oznaczenia strony pozwanej, natomiast na podstawie art. 385 k.p.c., w pozostałej części apelację oddalono.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 100 zd. 2 k.p.c. i, mając na uwadze, że w postępowaniu apelacyjnym powodowie ulegli pozwanemu tylko w nieznaczonej części, zasądzone od pozwanego na rzecz każdego z powodów kwotę odpowiadającą połowie wynagrodzenia pełnomocnika będącego adwokatem ustalonym w stawce minimalnej określonej przez przepisy § 2 pkt 7 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, w brzmieniu obowiązującym w dacie wniesienia apelacji.

SSA Barbara Górczanowska SSA Andrzej Struzik SSA Hanna Nowicka de Poraj